

Conflicte înghețate în regiunea extinsă a mării negre. O analiză de risc

dr. Bogdan-Alexandru TEODOR

Mihai SOFONEA

Valentin-Ionuț NICULA

Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

teodorbogdanalexandru@gmail.com

intell.spaces@gmail.com

vale.nicula@gmail.com

Motto:

„It is always wise to look ahead, but difficult to look further than you can see”.

(Winston Churchill)

Abstract

The issue of frozen conflicts constitutes a vulnerability in the Black Sea region. The purpose of this paper is to identify the possible evolutions in the field of security and to avoid strategic surprises by using the risk analysis method. Finally, some recommendations are included and they aim to lead to the normalization of the situation in the region.

Keywords: frozen conflict, Black Sea region, Caucasus, risk analysis.

Introducere

Existența conflictelor înghețate reprezintă un factor de vulnerabilitate în regiunea extinsă a Mării Negre. Scopul prezentei lucrări, fără a avea pretenția unei abordări exhaustive, este acela de a identifica unele posibile evoluții în planul securității și de a evita surprizele strategice, utilizând metoda analizei de risc. Demersul debutează cu prezentarea punctuală a câtorva repere care marchează situația din zonă, trecând apoi în revistă unele precizări teoretice și eventualele repercusiuni asupra securității europene. În final, se prezintă câteva recomandări ce ar trebui să conveargă către normalizarea situației din regiune.

Dacă se ia în calcul doar criteriul geografic, regiunea cuprinde cele șase state riverane Mării Negre (România, Ucraina, Rusia, Georgia¹, Turcia și Bulgaria). Totuși, termenul de „extins” face trimitere mai degrabă la aspecte de ordin politico-economic, decât geografice, astfel încât trebuie incluse țări precum Republica Moldova², Armenia, Azerbaidjan³ și Grecia,

¹ Medar T. Sergiu, *Evaluări asupra situației de securitate în zona extinsă a Mării Negre*, în „Transilvania”, serie nouă, anul XXXV, nr. 11-12, 2006, p. 15-19. În Georgia se mențin tensiunile dintre puterea centrală și republicile separatiste Osetia de Sud și Abhazia, dar perspectiva unui război al puterii centrale cu acestea este redusă. Guvernul georgian dorește să acorde o autonomie lărgită celor două republici separatiste, în timp ce autoritățile de la Thinali și Suhumi cer recunoașterea independenței. Președintele georgian, M. Saakashvili, a declarat că dorește integrarea Abhaziei și Osetiei de Sud prin mijloace pașnice. În acest scop, a propus un plan de reglementare „pas cu pas” a conflictelor, în trei faze: restabilirea încrederii, demilitarizarea zonelor de conflict și internaționalizarea operațiunilor de menținere a păcii din Georgia. Abhazia și Osetia de Sud beneficiază de sprijinul Moscovei, care este interesată de menținerea acestora în interiorul actualelor state, ca subiecți politico-administrativi de orientare moscovită, controlabili și manevrabili, ușor de transformat în importanți factori de presiune. Prezența militară rusă și dependența economică rămân în continuare importante pârghii folosite de Moscova în acest sens. Evoluțiile din ultima perioadă de timp au crescut tensiunile între Moscova și Tbilisi.

² Medar T. Sergiu, *Evaluări asupra situației de securitate în zona extinsă a Mării Negre*, în „Transilvania”, serie nouă, anul XXXV, nr. 11-12, 2006, p.15-19. Teritoriul estic al R. Moldova se află sub controlul total al regimului separatist condus de Igor Smirnov. Cu sprijinul, puțin disimulat, al Moscovei, autoritățile secesioniste transnistrene își consolidează pozițiile politico-financiare proprii și continuă să-și exprime și să-și susțină atitudinea separatistă, gestionând dictatorial o regiune propice derulării activităților de crimă organizată, în care sunt încălcate drepturile omului și normele de drept intern și internațional. Conflictul transnistrean se menține înghețat. Reluate în toamna anului 2005, după mai mult de un an de la blocare, negocierile dintre R. Moldova, regimul separatist transnistrean, Federația Rusă, Ucraina și OSCE au adus elemente noi doar în domeniul administrativ, fiind acceptate la reuniuni, cu statut de observator, UE și SUA. Separatiștii transnistreni și-au atins obiectivul de a fi recunoscuți ca parte la negocieri, fapt care le conferă un statut apropiat de cel de subiect de drept internațional.

Statutul de observator al reprezentanților UE și SUA nu le conferă acestora drepturi similare cu ale Federației Ruse și liderilor separatiști: participarea la luarea deciziilor, drepturile de vot și de veto, posibilitatea de a-și impune poziția în reglementarea conflictului. Acest fapt permite Moscovei și Tiraspolului să continue acțiunile de menținere a trupelor ruse pe teritoriul național al R. Moldova și să prelungească negocierile, până la întrunirea unei conjuncturi favorabile realizării obiectivului ruso-transnistrean. Referendumul din Uniunea Serbia-Munteșnegru, prin care Munteșnegru s-a separat de Serbia, a făcut ca regimul totalitar de la Tiraspol să încerce să folosească acest model ca precedent pentru asigurarea independenței Transnistriei. Această variantă a fost susținută de Moscova, care își dorește un aliat fidel cât mai aproape de granița NATO și cea a Uniunii Europene.

datorită importanței lor politice, economice și strategice. Așadar, Regiunea Extinsă a Mării Negre (REMN) se întinde de la Balcani până la Marea Caspică, devenind una din cele mai dinamice zone din perioada post-Război Rece și post-Uniunea Sovietică.⁴

2. Abordări teoretice

Dispariția URSS a constituit principalul factor favorizant al declanșării tendințelor separatiste din Caucaz, fenomen cu care chiar autoritățile sovietice s-au confruntat în anii '80. Intervenția trupelor ruse ca

³ Medar T. Sergiu, *Evaluări asupra situației de securitate în zona extinsă a Mării Negre*, în „Transilvania”, serie nouă, anul XXXV, nr. 11-12, 2006, p.15-19. Situația din Nagorno-Karabakh este dominată de un conflict interstatal complex, părțile implicate, Armenia și Azerbaidjan, având poziții ireconciliabile, iar susținerea din partea Federației Ruse fiind orientată mai mult către Armenia. Numărul incidentelor în zona liniei de armistițiu a crescut, dar, pe termen foarte scurt, nu există riscul unui conflict de amploare. Autoritățile de la Stepanakert au declarat ca acceptă doar două variante: obșinerea independenței Nagorno-Karabakh-ului sau unirea cu Armenia. Azerbaidjanul solicită reintegrarea provinciei Nagorno-Karabakh și se pronunță pentru o soluționare în etape a acestei situații. Într-o prima etapă, este prevăzută eliberarea de către forțele armene a raioanelor azere din jurul provinciei ocupate de armeni. Pe de altă parte, Erevanul a subliniat că, fără recunoașterea dreptului la autodeterminare a poporului din Nagorno-Karabakh, nu intenționează să facă nici o concesie, iar acordul final privind soluționarea conflictului trebuie să proclame acest drept, care să fie recunoscut de Comunitatea Internațională. Federația Rusă nu dorește să devină un partener „neacceptabil” pentru vreuna din părți, fiind gata să ia parte, ca mediator și garant, la stabilirea unor înțelegeri între Armenia și Azerbaidjan. Federația Rusă urmărește să-și mențină implicarea în negocieri și posibilitatea de influențare. Cele două părți vor încerca să amâne cât mai mult ajungerea la un acord final de pace, întrucât acest lucru presupune acceptarea unor compromisuri, ce ar putea conduce la creșterea nemulțumirii în rândul populației și la amplificarea unor curente antiguvernamentale. Uniunea Europeană consideră că independența teritoriului Nagorno-Karabakh și ieșirea sa din componența Azerbaidjanului se pot realiza numai pe baza dreptului internațional, și solicită guvernelor celor două țări să se abțină de la folosirea forței și să prezinte propuneri constructive pentru reglementarea acestuia. O serie de analiști au încercat să facă analogii între conflictul din Nagorno-Karabakh și cele din Transnistria, Abhazia și Osetia de Sud, pentru o soluționare cu rețetă unică, preluată din Balcanii de Vest. Conflictul din Balcanii de Vest sunt conflicte care au la bază divergențele etnice, ceea ce nu este cazul conflictelor înghețate din Transnistria, Abhazia și Osetia de Sud. Conflictul din Nagorno-Karabakh este un conflict între două entități statale (Azerbaidjan și Armenia), ceea ce nu este cazul în Balcanii de Vest.

⁴ Alexandra Sarcinchi, Cristian Băhnăreanu, *Redimensionări și configurări ale mediului de securitate regional (Zona Mării Negre și Balcani)*, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Editura UNAP, București, 2005, p. 39.

mediator între părțile implicate a contribuit la apariția *conflictelor înghețate*.⁵

Sintagma de „conflict înghețat” desemnează o situație conflictuală acută, dar fără recurs la violența armată pe scară largă, din cauza epuizării reciproce a combatanților în faza anterioară de conflict militar și/sau a descurajării exercitate de prezența unei puteri regionale sau a unei mari puteri din afara sistemului. Părțile se percep ca fiind, în continuare, în situația de a avea scopuri incompatibile și miza este de tip „joc cu sumă nulă”. Prin urmare, principala preocupare a fiecăreia este de a acumula putere, atât prin consolidare economică și politică, la nivel intern, prin înarmare, cât și prin eventuale alianțe cu alte state; și de a-și ameliora poziția relativă față de adversari. Rezolvarea finală a conflictului este amânată voluntar, în așteptarea unei conjuncturi favorabile când adversarul va fi convins sau constrâns să cedeze.⁶

Potrivit celor mai noi abordări teoretice în domeniul cunoașterii strategice⁷, un prim pas în acest demers îl reprezintă stabilirea caracteristicilor unui fenomen pentru a-l putea introduce în categoria factorilor generatori de risc. Utilizând aceste delimitări teoretice, vom prezenta câteva abordări de ordin geopolitic și geostrategic privind Regiunea Extinsă a Mării Negre.

În opinia lui Oleg Serebrian, Marea Neagră, poziționată la confluența a două religii, cea creștină și cea islamică, dar și între două mari familii de popoare, slave și turcice, deține un hinterland important, având ca factori favorizanți enclavizarea regiunii și depărtarea față de Ocean. Marea Neagră și spațiul său adiacent constituie un vector determinant în construirea concepțiilor strategice, politice și economice ale unei mari puteri mondiale, Rusia, și ale puterilor regionale, Ucraina și Turcia⁸.

⁵ Heinrich H.G. *Frozen Crisis in the Caucasus: Can the Circle Be Unsquared*, Diplomatic Academy, Viena, 2001, p. 109, apud Ionel Nițu, *Provocări la adresa analizei strategice. Studiu de caz: implicațiile războiului ruso-georgian asupra echilibrului de putere în Eurasia*, în *Revista Română de Studii de Intelligence*, nr. 3/octombrie 2010, București, p.12

⁶ Șerban Filip Cioculescu, *Dileme strategice, politice și juridice ale „Conflictelor înghețate” din zona lărgită a Mării Negre*, „Infosfera”, anul I, nr. 4/2009, p. 37.

⁷ George Cristian Maior, *Un război al minții. Intelligence, servicii de informații și cunoaștere strategică*, Editura Rao, București, 2010, p. 38.

⁸ Oleg Serebrian, *Va exploda Estul? Geopolitica spațiului pontic*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1998, p. 10 apud Marius Hanganu, Ion Stan, *Transcaucazia în ecuația securității din zona Mării Negre*, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, București, 2009, p.15

În context mai larg, Europa de Est și implicit zona extinsă a Mării Negre, a constituit, după sfârșitul primului război mondial și schimbările de ordin geopolitic și geostrategic pe care acesta le-a indus, un element important în ecuația securității internaționale. Halford Makinder a sintetizat această ecuație a relațiilor internaționale astfel: „Cine stăpânește Europa de Est, stăpânește heartland; Cine stăpânește heartland, stăpânește Insula Mare a Lumii; Cine stăpânește Insula Mare a Lumii, stăpânește Lumea”.⁹

Schimbările profunde ale mediului de securitate în zona centrală și sud-est europeană, din ultima perioadă, au fost influențate de evoluția relațiilor internaționale din spațiul european, asiatic și transatlantic. Considerăm utilă expunerea câtorva caracteristici ale acestui mediu de securitate:

- menținerea și extinderea unor zone cu grad ridicat de risc;
- existența unor crize negestionate suficient, fapt ce amplifică pericolul re izbucnirii acestora sau al apariției altora noi;
- persistența sau escaladarea unor dispute interne care pot degenera în conflicte cu tendințe clare de internaționalizare;
- perpetuarea și încurajarea unor revendicări teritoriale și a curentelor de autonomie a unor comunități etnice, religioase sau culturale;
- extinderea ariei de influență și de existență a fundamentalismului islamic, ceea ce amplifică instabilitatea ariei balcanice;
- existența în apropiere a unor zone de instabilitate ca: Orientul Mijlociu, statele desprinse din fosta Iugoslavie, Caucazul ori Transnistria.¹⁰

3. Posibile implicații asupra securității europene

Evenimentele din Orientul Mijlociu și Africa de Nord induc riscul ca Uniunea Europeană să piardă din vedere situația din vecinătatea sa estică, în special regiunea Caucazului de Sud. Războiul ruso-georgian din august 2008 reprezintă un exemplu de inflamare a situației din regiune, și modul în care astfel de evenimente pot avea impact asupra restului Europei. În ciuda unor astfel de evenimente, Europa continuă să accepte situația existentă, considerând statu quo-ul din regiune ca fiind sustenabil. În fapt orice instabilitate regională poate afecta grav securitatea europeană, iar acceptarea

⁹ Halford Makinder, *Democratic Ideals and Reality*, 1919, apud Iulian Lăzărescu, Constantin Onișor, *Complex strategic de securitate europeană*, Editura Academiei Naționale de Informații „Mihai Vitezul”, București, 2011, p. 91

¹⁰ Iulian Lăzărescu, Constantin Onișor, *Complex strategic de securitate europeană*, Editura Academiei Naționale de Informații „Mihai Vitezul”, București, 2011, pp. 104-105

situației prezente constituie un risc pe termen mediu și lung. În context, Uniunea Europeană trebuie să abordeze unele din cauzele profunde ale problemelor din regiune, care includ conflictele prelungite, proasta guvernare, crima organizată și traficul de droguri și de ființe umane, subdezvoltarea economică, permițând celor trei țări din Caucazul de Sud (Armenia, Azerbaidjan și Georgia) integrarea în proiectele politice și economice europene. Această situație va necesita acțiuni îndrăznețe, o strategie mai nuanțată pentru gestionarea relațiilor cu Rusia, și o abordare multilaterală, globală a securității.¹¹

Importanța Caucazului de Sud în contextul securității europene și globale a constituit un subiect de discuție în perioada ce a urmat sfârșitului Războiului Rece. Armenia, Azerbaidjan și Georgia au fost considerate „călcâiul lui Ahile” al Uniunii Sovietice, în perioada când reprezentau granița dintre blocul comunist și NATO. Printre moștenirile fostei U.R.S.S. se numără și cele trei regiuni separatiste: Abhazia și Osetia de Sud desprinse din cadrul Georgiei, și Nagorno-Karabah din Azerbaidjan. Cele două regiuni georgiene au fost recunoscute de Rusia, Nicaragua, Venezuela și Nauru, în timp ce Nagorno-Karabah a rămas nerecunoscută, dar continuă să aibă sprijinul Armeniei. Situația ambiguă a celor trei regiuni separatiste constituie o amenințare pe termen lung la adresa securității regionale, dar și globale. Datorită proximității este o amenințare mai ales la adresa Uniunii Europene.¹²

În cazul Ceceniei, instabilitatea persistă și manifestă tendința de a se răspândi în regiunea Caucazului de Nord. Degradarea condițiilor socio-economice, o situație politică instabilă, și creșterea tensiunii religioase au făcut din Caucazul de Nord o regiune sensibilă la insurgența islamistă și activitățile teroriste. Strategia de modernizare pentru Caucazul de Nord lansată de Moscova în 2008, nu a reușit să inverseze situația până în prezent. Regiunea reprezintă o provocare tot mai mare la adresa stabilității și securității Rusiei și ale arealului învecinat. Și totuși, insecuritatea,

¹¹ Dennis Sammut, Amanda Paul, *Addressing the security challenges in the South Caucasus. The case for a comprehensive, multilateral and inclusive approach*, în Policy Brief, martie 2011, disponibil la adresa: http://kms1.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/128153/ipublicationdocument_singledocument/c42b7777-4475_45c4-b706-8063ebf7414d/en/pub_1249_addressing_the_security_challenges_in_the_south_caucasus.pdf; accesat în data de 30.06.2011.

¹² *Ibidem*.

terorismul, și instabilitatea persistă în regiune. Mai mult aceste fenomene s-au extins, incluzând cea mai mare parte din restul Caucazului de Nord, cu intensitate sporită în cadrul republicilor Daghestan, Ingușetia și Kabardino-Balkaria. În plus, grupările extremiste din Caucazul de Nord și-au reluat acțiunile teroriste, vizând ținte din alte regiuni ale Rusiei. Amintim atacul cu bombă, în ianuarie 2011, asupra terminalului celui mai mare aeroport din Moscova.¹³ Din această cauză, există o îngrijorare crescândă privind posibilitatea realizării unor noi atacuri teroriste în contextul Olimpiadei de iarnă din 2014, găzduite de orașul Soci, situat în apropiere de regiunea Caucazului de Nord.

Cauzele violențelor din Caucazul de Nord sunt mult mai adânci și manifestă tendința de a se multiplica. În acest moment, autoritățile ruse nu reușesc să gestioneze în mod adecvat această instabilitate care are repercusiuni în privința securității regionale dar și internaționale.

Pe aceeași linie, insecuritatea din regiunea Caucazului de Nord poate fi urmărită retrospectiv până la mijlocul anilor '90. După dispariția Uniunii Sovietice, Republica Cecenă și-a declarat independența față de Federația Rusă, determinând Moscova să lanseze o campanie militară la scară largă, cu scopul de a reinstala ordinea constituțională. În anii următori, după încheierea acestei campanii militare, mișcarea separatistă din interiorul Ceceniei s-a transformat dintr-o mișcare secesionistă într-una de insurgență de inspirație islamistă. Principală cauză a instabilității actuale din regiunea Caucazului de Nord nu o reprezintă separatismul, ci fuziunea dintre contextul social general și extremismul de tip islamist. Într-adevăr, extinderea geografică a dislocărilor societale din Caucazul de Nord a condus la o proliferare a celulelor și grupărilor teroriste islamiste, conturându-se o rețea pan-nord-caucaziană cunoscută sub numele de „Emiratul Caucazului” care are ca obiectiv principal crearea unui singur stat islamic pe teritoriul Rusiei și în zonele învecinate.¹⁴

Starea de insecuritate este generalizată în regiunea Caucazului de Nord, principalii factori ce conduc la acte de violență fiind diferiți de la o

¹³ Aglaya Snetkov, *Russia's North Caucasus: an arc of insecurity*, în „Security Policy”, nr. 95, iunie 2011, publicație a Institutului ETH Zurich, disponibil la adresa: http://kms1.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/129846/ipublicationdocument_singledocument/08894eb9-cfaa-46bb-ba43-3c237d4ca539/en/CSS_Analysis_95.pdf; accesat în data de 26.06.2011.

¹⁴ *Ibidem*.

republică la alta. În Daghestan violența este în primul rând o consecință a divizării societății pe baze religioase, mai precis se datorează ciocnirilor dintre grupările islamiste, unele acceptând influențele modelelor din exterior, în timp ce altele sunt susținătoarele formelor tradiționale ale islamismului din Caucazul de Nord, în special a sufismului¹⁵. Ingușetia este dominată de tensiuni și violențe motivate de dezamăgirea la nivelul societății față de lideri, percepuți ca fiind reprezentanții Moscovei și preocupați doar de satisfacerea propriilor interese pecuniare. Aceste tensiuni s-au acutizat în contextul schimbărilor la nivelul conducerii locale din anul 2009. În Kabardino-Balkaria divizarea societății are o motivație de natură etnică, fiind legată de o permanentă dispută între cele două grupuri etnice principale, kabardinii și balkarii, miza disputei fiind exercitarea controlului asupra pârghiilor puterii din republică.¹⁶

Caucazul de Nord poate fi privit, de asemenea, ca o sursă de instabilitate și o componentă majoră a activității teroriste din spațiul ce se întinde din Orientul Mijlociu, Eurasia și până în Asia de Sud. O componentă a acestei realități o constituie pericolul radicalizării tinerilor din regiunea Caucazului ce se deplasează în Orientul Mijlociu pentru a urma diverse forme de școlarizare, dezvoltând aici relații cu grupări afiliate Al-Qaeda, din regiunea extinsă a Orientului Mijlociu și Afganistan. Situația instabilă din Caucazul de Nord, continuă să fie o cauză a tensionării relațiilor dintre Rusia și partenerii săi europeni, în special în ceea ce privește acordarea de azil și asigurarea respectării drepturilor omului.¹⁷

4. Analiza de risc

4.1. Scenarii de evoluție

Analiza scenariilor, ca metodă a analizei de risc, este un proces prin care sunt evaluate evenimente viitoare posibile prin luarea în considerație a unor rezultate alternative/scenarii, fiind potrivită în abordările “multirisc”.

¹⁵ Curent principal al misticiei musulmane, apărut în sec. VIII în Arabia și Persia ca reacție împotriva islamismului, cu caracter anticlerical și ascetic, sursa: <http://dexonline.ro/definitie/sufism>; vezi și <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/571823/Sufism>

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Aglaya Snetkov, *Russia's North Caucasus: an arc of insecurity*, în „Security Policy”, nr. 95, iunie 2011, publicație a Institutului ETH Zurich, disponibil la adresa: http://kms1.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/129846/ipublicationdocument_singledocument/08894eb9-cfaa-46bb-ba43-3c237d4ca539/en/CSS_Analysis_95.pdf; accesat în data de 26.06.2011.

Totodată, oferă ingredientele și metodologia de a evalua scenarii pentru riscuri dintr-o perspectivă multidisciplinară.

Metoda scenariilor este utilizată, în general, pentru explorarea posibilelor condiții de manifestare a unei situații plecând de la un set de propuneri/ipoteze de lucru, fiecare scenariu reprezentând un viitor plauzibil distinct. În activitatea de informații, scenariile reprezintă „tipare-model” ale obiectivului/eventului analizat, scopul alcătuirii unui scenariu fiind evidențierea unor factori majori care influențează viitorul, în vederea anticipării și formulării unui răspuns adecvat.¹⁸

Ținând cont de manifestarea *realpolitik*-ului pe eșicherul relațiilor internaționale, în general, și, în particular, în cazul Rusiei și al altor mari actori interesați de evoluția spațiului aflat în discuție, în analiza de față am optat pentru dezvoltarea variantelor „*worst case scenario*”. Totodată, am încercat să evidențiem posibile trenduri de evoluție a situației din zonă, în special cele care ar putea afecta interesele de securitate ale României. Pe aceeași linie, considerăm că varianta pesimistă ajută mult mai bine în conturarea și calibrarea unor măsuri strategice, deoarece se elimină riscul apariției surprizelor „neplăcute”.

În pofida unei posibile dezvoltări optimiste a contextului geopolitic din REMN, rămâne utilă afirmația lui John F. Kennedy că „singura certitudine neschimbată este că nimic nu este cert și de neschimbat”, care justifică demersul de lua în considerare scenariile pesimiste.¹⁹

Pentru modelarea scenariilor am folosit drept variabile principale situația politică din Republica Moldova, respectiv accesarea la putere a forțelor comuniste sau democratice, precum și posibilă recrudescență a mișcărilor islamice din REMN, care prin augmentare, se pot repercuta asupra mișcărilor privind revendicările teritoriale, subsecvente conflictelor înghețate din acest areal geopolitic. Ca și variabile secundare, am utilizat:

¹⁸ Mandel T.F. Future Scenarios and Their Use Corporate Strategy apud Ionel Nițu, Provocări la adresa analizei strategice. Studiu de caz: implicațiile războiului ruso-georgian asupra echilibrului de putere în Eurasia, în „Revista Română de Studii de Intelligence”, nr. 3/octombrie 2010, București, p. 9.

¹⁹ George Cristian Maior, discurs susținut în deschiderea seminarului regional „O abordare sinergetică a cunoașterii strategice în Regiunea Extinsă a Mării Negre”, organizat la București de Serviciul Român de Informații în cooperare cu Universitatea Harvard, în perioada 4-5 aprilie 2011, disponibil la adresa: <http://www.sri.ro/subpagini/429/discursul-domnului-ambasador-george-cristian-maior-directorul-serviciului-roman-d.html>, accesat la data de 01.07.2011.

interesul Federației Ruse de păstrare a influenței în Regiune, prin menținerea unui cordon sanitar între aceasta și statele occidentale membre ale NATO și UE; riscul de contagiune al mișcărilor de protest din MENA; precum și interesul SUA și al UE de a deveni actori principali în REMN. Acest interes este determinat de importanța geostrategică a regiunii prin prezența rutelor de transport a hidrocarburilor din Orient către Europa, dar și de dorința de a contracara întărirea poziției Federației Ruse precum și de a asigura o zonă de stabilitate la granița UE.

Scenariul I

Premisă: alegerile din Republica Moldova sunt câștigate de forțele comuniste, fapt care duce la orientarea politicii externe a acestui stat spre Federația Rusă.

Consecință: ca urmare a acestei orientări, se dă curs solicitărilor separatiste ale autoproclamatei Republici Transnistrene și Chișină-ul recunoaște Republica Moldovenească Nistreană drept stat independent. Această recunoaștere duce la dezamorsarea conflictului existent între Republica Moldova și regiunea separatistă, întărind și mai mult poziția Federației Ruse în zonă. Se confirmă astfel interesele și rolul său activ jucat pe parcursul derulării conflictului.

Worst case scenario: Odată consolidat flancul său dinspre statele Tratatului Atlanticului de Nord, Federația Rusă plănuiește și realizează o mișcare strategică, ca răspuns la amplasarea scutului american anti-rachetă pe spațiul României: baza militară de rachete anti-balistice lângă Tiraspol. Pe această cale, se tensionează din nou relațiile dintre SUA și statele Uniunii Europene, pe de o parte și Federația Rusă, de cealaltă parte. Aceasta tensionare survine pe fondul acestei mișcări strategico-militare, considerată defensivă de Rusia, dar și pe fondul relațiilor comerciale tot mai mult marcate de „șantajul” energetic pe care statul estic îl practică față de principalii actori europeni, prin scumpirea gazului și raționalizarea livrărilor, mai ales în perioadele de iarnă.

Termenul posibil de realizare a acestui scenariu se înscrie în intervalul 2015-2020.

Scenariul II

Premisă: Criza constituțională din Republica Moldova este depășită și forțele democratice câștigă alegerile parlamentare.

Consecințe: Republica Moldova beneficiază de un sprijin sporit din partea Uniunii Europene și al României pentru integrare în structurile

europene. În același timp, autoproclamata republică transnistreană nu acceptă orientarea Republicii Moldova către UE, fiind sprijinită de Federația Rusă.

Republica Moldova încheie negocierile de aderare la UE și este acceptată ca stat membru cu drepturi depline în structurile europene. Totodată, Chișină-ul nu recunoaște autoritatea Tiraspolului asupra Regiunii Transnistrene, invocând lipsa de legitimitate a acestui regim și nerecunoașterea de către comunitatea internațională.

Worst case scenario: Pe acest fond, apar incidente izolate la graniță atunci când noile trupe ale poliției de frontieră ale Republicii Moldova încearcă să-și impună autoritatea și să stabilizeze/securizeze granița externă a UE. În urma acestor incidente, survine reacția trupelor militare transnistrene, care determină reacția armatei de la Chișinău, în primă fază. Ulterior, Republica Moldova cere sprijin din partea Comisiei Europene. În focul conflictului intră și federația Rusă, pentru a susține demersurile de apărare ale forțelor transnistrene, iscându-se astfel un conflict zonal între UE și Rusia.

Termenul posibil de realizare a acestui scenariu se înscrie în intervalul 2020-2025.

Scenariul III

Premisă: Urmând exemplul țărilor din MENA²⁰ și precedentul Kosovo, în Nagorno- Karabagh izbucnește un conflict religios, stârnit de o grupare radicală islamistă. Pe lângă substratul religios, aceasta revendică ulterior alipirea enclavei la Azerbaidjan.

Consecință: Focarul de conflict se extinde ulterior la Georgia, în regiunea Osetia de Sud, fiind implicată și Federația Rusă. Ulterior, pe acest fond și în condițiile în care Republica Moldova nu devine membru UE, neîndeplinind criteriile de aderare ale UE, Chișină-ul trimite trupe în

²⁰ George Cristian Maior, discurs susținut în deschiderea seminarului regional „O abordare sinergetică a cunoașterii strategice în Regiunea Extinsă a Mării Negre”, organizat la București de Serviciul Român de Informații în cooperare cu Universitatea Harvard, în perioada 4-5 aprilie 2011: „Dinamicile pe care le putem observa în nordul Africii și Orientul Mijlociu arată indubitabil că inclusiv mările care păreau să fie calme, așa cum era Mediterana, pot fi tulburate de furtuni dintr-un moment în altul. Este așadar nu doar necesar ci și înțelept să alocăm timp și efort meditării strategice în cazul unei mări înconjurată și bântuită încă de *conflicte înghețate*”. disponibil la adresa: <http://www.sri.ro/subpagini/429/discursul-domnului-ambasador-george-cristian-maior-directorul-serviciului-roman-d.html>, accesat la data de 01.07.2011.

Transnistria pentru a-și restabili autoritatea pe întreg teritoriul republicii. Acest fapt atrage după sine intervenția Rusiei în sprijinul autoproclamatei republici transnistrene.

Worst case scenario: Drept reacție la acest lanț de evenimente, Consiliul de Securitate al ONU se întrunește pentru a hotărî trimiterea de trupe pentru restabilirea situației în Regiunea Extinsă a Mării Negre și protejarea civililor afectați de activitățile militare din teatrele de operațiuni, dar Rusia își folosește dreptul de veto. Se constituie ulterior o alianță ad-hoc de state europene, direct sau indirect interesate de stabilitatea din zonă (România, Turcia, Germania, Bulgaria și SUA), care trimit trupe în zonă.

Termenul posibil de realizare a acestui scenariu se înscrie în intervalul 2020-2025.

4.2. Posibile soluții/recomandări

În contextul seminarului regional „O abordare sinergetică a cunoașterii strategice în Regiunea Extinsă a Mării Negre”, organizat la București de Serviciul Român de Informații în cooperare cu Universitatea Harvard, în perioada 4-5 aprilie 2011, domnul ambasador George Cristian Maior a apreciat că „trebuie să depășim stadiul de înțelegere ulterioară, de cunoaștere istorică, *să exploatăm lecțiile învățate și să trecem mai departe, la anticipare și prognoză* (s.n. – T.B., S.M., N.V.). Nu ne mai putem permite stagnări în domeniul deciziei politice. Trebuie să facem pași concreți în promovarea unei ordini și culturi a cooperării în Regiunea Extinsă a Mării Negre. Iar acesta este un intens demers politic care poate fi declanșat prin cunoaștere strategică.”²¹

Conform unui raport emis de Comisia privind Marea Neagră²², în cursul anului 2010, au fost formulate următoarele recomandări, în scopul îmbunătățirii situației din Regiune Extinsă a Mării Negre:

²¹ *Ibidem.*

²² Mitat Çelikpala, *Security in the Black Sea Region. Policy Report II*, disponibil la adresa: http://kms1.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/115942/ipublicationdocument_singledocument/2719bb2a-a7b4-47a0-a097-7066d1850c1f/en/2010_PolicyReport-2.pdf; accesat în data de 27.06.2011. Comisia privind Marea Neagră s-a constituit ca o inițiativă a societății civile, ce și-a început activitatea în ianuarie 2009, pe baza unui program comun elaborat de către Fundația Bertelsmann (Germania - Gütersloh), Fondul Mării Negre pentru Cooperare Regională (BST-GMFUS), București; Fundația pentru cercetare în domeniul politicilor economice (TEPAV) din Turcia - Ankara, și Centrul Internațional pentru Studii al Mării Negre (ICBSS), Atena. Printre membrii Comisiei privind Marea Neagră se numără un fost vice-prim-ministru, foști miniștri,

- Regiunea Mării Negre ar trebui să fie transformată dintr-un mediu de securitate competitivă într-unul care stimulează și întărește cooperarea regională. Din acest motiv, toate inițiativele internaționale sau regionale de cooperare ar trebui să fie sprijinite, după cum ar trebui să fie susținută transformarea cooperării în structuri care pot juca un rol în domeniul securității. În scopul stabilirii unei atmosfere de încredere reciprocă, politicile globale și regionale, care scot în evidență concurența și provoacă tensiune și neîncredere ar trebui să fie stopate.

- Sunt necesare politici care pot preveni transformarea tensiunilor din regiune în conflicte armate. În acest scop, trebuie să existe hărți ale dotărilor militare pentru toate statele din regiune. În plus, se impune introducerea anumitor restricții de natură politică și militară, în scopul de a susține un echilibru regional. La nivel internațional structurile de securitate ar putea fi foarte utile mai ales dacă avem în vedere dezvoltarea unor mecanisme de prevenire.

Ar putea fi, de asemenea, util să se stabilească mecanisme internaționale de monitorizare proactivă în regiunile care se pot transforma cu ușurință în zone de conflict. În cazul în care acest mecanism nu funcționează, trebuie să existe, de asemenea, un alt mecanism internațional, care va împiedica alți actori să se implice în conflict și cât mai repede posibil și să asigure încetarea focului între beligeranți.

- Gestionarea resurselor energetice ar trebui să fie abordate în termeni de cooperare și nu de concurență, impunându-se necesitatea existenței unei structuri de cooperare care să includă toate statele din regiune. O organizație regională care să poată coordona cooperarea între țările producătoare, cele de tranzit și țările consumatoare ar constitui cu siguranță o contribuție pozitivă pe termen lung la stabilitatea regională. Realizarea unui mecanism colectiv conceput pentru a oferi securitate rețelei tot mai extinse de conducte care traversează regiunea ar putea constitui, de asemenea, un factor determinant pentru cooperarea regională.

- Toate aceste măsuri trebuie adoptate ținând cont de următoarele aspecte: lupta împotriva terorismului, traficul de ființe umane și contrabanda cu arme, care sugerează restului lumii că regiunea este o sursă de instabilitate. Țările din afara regiunii ar trebui să ofere sprijin ferm pentru funcționarea

foști și actuali parlamentari, cercetători și cadre didactice universitare din întreaga regiune a Mării Negre, Uniunea Europeană și Statele Unite ale Americii.

mecanismelor de cooperare regională care au rolul de a soluționa aceste probleme. Cooperarea dintre agențiile de intelligence constituie un factor vital în acest context.

Concluzie

La realizarea unui viaduct, arhitecții creează macheta, inginerii de structuri calculează rezistența solului și a materialelor, conform teoriilor și standardelor tehnice și, în cele din urmă, constructorii pun în aplicare planul.

Mutatis mutandis, în edificarea unei arhitecturi de securitate, se pot identifica aceleași etape: crearea designului instituțional revine organizațiilor naționale și transnaționale implicate în zonă, verificarea rezistenței și a viabilității este în sarcina expertizei din mediul de intelligence, care trebuie să supună viitoarea construcție testării teoretice, prin identificarea posibilelor riscuri și amenințări, rezultate atât din designul propriu-zis, cât și din caracteristicile mediului în care se vrea aplicat; în cele din urmă, dacă a trecut testele teoretice, de risc și rezistență, arhitectura este construită de factorii decidenți, la nivel local.

Rezultă de aici importanța demersului teoretic de identificare a posibilelor riscuri legate de conflictele înghețate din Regiunea Extinsă a Mării Negre, în contextul nevoii de reconfigurare a unei noi arhitecturi de securitate, care să aducă beneficii tuturor actorilor implicați. Totodată, acest demers nu trebuie despărțit de aspectele acționale, pentru a nu se rata momentele oportune și pentru a nu deveni caduce rezultatele dobândite din activitatea teoretică, odată crescută viteza schimbărilor pe scena relațiilor internaționale în epoca globalizării.

Bibliografie

a) Lucrări de specialitate

1. Hanganu Marius, Ion Stan, *Transcaucazia în ecuația securității din zona Mării Negre*, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, București, 2009.
2. Lăzărescu Iulian, Constantin Onișor, *Complex strategic de securitate europeană*, Editura Academiei Naționale de Informații „Mihai Vitezul”, București, 2011.
3. Maior George Cristian, *Un război al minții. Intelligence, servicii de informații și cunoaștere strategică*, Editura Rao, București, 2010.

4. Petrescu Stan, *Mediul de securitate global și euroatlantic*, Editura Militară, București, 2005.

5. Sarcinschi Alexandra, Cristian Băhnăreanu, *Redimensionări și configurări ale mediului de securitate regional (Zona Mării Negre și Balcani)*, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Editura UNAP, București, 2005.

b) Articole

1. Cioculescu Șerban Filip, *Dileme strategice, politice și juridice ale „Conflictelor înghețate” din zona lărgită a Mării Negre*, „Infosfera”, anul I, nr. 4/2009.

2. Maior George Cristian, discurs susținut în deschiderea seminarului regional „O abordare sinergetică a cunoașterii strategice în Regiunea Extinsă a Mării Negre”, organizat la București de Serviciul Român de Informații în cooperare cu Universitatea Harvard, în perioada 4-5 aprilie 2011.

3. Medar T. Sergiu, *Evaluări asupra situației de securitate în zona extinsă a Mării Negre*, în „Transilvania”, serie nouă, anul XXXV, nr. 11-12, 2006.

4. Mitat Çelikpala, *Security in the Black Sea Region. Policy Report II*, Commission on the Black Sea, 2010.

5. Nițu Ionel, *Provocări la adresa analizei strategice. Studiu de caz: implicațiile războiului ruso-georgian asupra echilibrului de putere în Eurasia*, în Revista Română de Studii de Intelligence, nr. 3/octombrie 2010, București.

6. Sammut Dennis, Amanda Paul, *Adressing the security challenges in the South Caucasus. The case for a comprehensive, multilateral and inclusive approach*, în „Policy Brief”, martie 2011.

7. Snetkov Aglaya, *Russia's North Caucasus: an arc of insecurity*, în „Security Policy”, nr. 95, iunie, 2011.

c) Surse Internet

www.britannica.com

<http://dexonline.ro>

www.isn.ethz.ch

www.sri.ro